

Леонід Кривизюк

Львів (Україна)

УКРАЇНІЗАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ У 1917 РОЦІ

На процес українізації військових частин російської армії в 1917 р. і на відродження українських збройних сил вплинули наступні фактори: поразки російської армії на Південно-Західному (ПЗФ) та Румунському (РумФ) фронтах Першої світової війни і загальнодержавна криза в Росії та демократизація армії, переростання її у стихійну некеровану масу, що вела її до розвалу (весна – осінь 1917 р.); розгортання українського національно-визвольного руху в частинах старої армії, що вилився в процес її українізації.

У результаті лютневої 1917 р. революції виникли Ради робітничих і селянських депутатів, які стали прикладом для створення у гарнізонах Ради солдатських депутатів. Важливу роль у їх створенні відіграв «Наказ №1» Петроградської Ради від 14 березня 1917 р. Він узаконював вже існуючі Ради солдатських депутатів і солдатські комітети та наказував створити їх у тих частинах, де вони ще не існували. Фактично громадська організація – Петроградська Рада брала під контроль армію.

Дезорганізація правопорядку в країні та армії створила сприятливі умови для діяльності українських громадських організацій. 17 березня в Києві виникла Українська Центральна Рада (УЦР), що взяла на себе функції загальнонаціонального координуючого органу.

Національно-визвольний рух знайшов свій відголос і в армії. На початку 1917 р. із 6 млн. 783 тис. військовиків російської армії і 2 млн. 260 тис., що перебували в запасних частинах, українці склали майже 40 % її особового складу і майже 66 % – моряків Чорноморського флоту (ЧФ).

28 березня в Києві на засіданні чергового військового віче було сформульовано вимогу «зорганізувати українську національну армію з усіма родами зброї» і висунуто прохання до УЦР ужити відповідних заходів перед Тимчасовим урядом, щоб якнайшвидше втілити в життя ці ухвали. 31 березня в Одесі вояки-українці заснували Українську військову раду. Її діяльність поширювалася на частини Одеського військового округу, кораблі ЧФ та РумФ. Український рух охопив усі фронти російської армії й тиллові частини. М. Грушевський назвав його справою «величезної ваги, що потім стала рішучим фактором української революції».

До травня 1917 р. в армії було створено 1337 українських організацій, більше половини з них (685) – на ПЗФ та майже 300 – у Київському військовому окрузі.

Бурхливу діяльність в армійському середовищі, щодо створення національно-свідомої української армії розгорнули прихильники «Братства самостійників» на чолі з їх лідером М. Міхновським. 22 березня 1917 р. на нараді солдатів та офіцерів Київського гарнізону було створено «Організаційний комітет по формуванню українського війська». 29 березня за ініціативою самостійників був створений Український військовий клуб ім. гетьмана Полуботка. Внаслідок агітаційної роботи полуботківців був створений Перший український полк імені гетьмана Б. Хмельницького і 30 травня під національним прапором вирушив на ПЗФ.

І Український військовий з'їзд, що відбувся в Києві 18-21 травня, ухвалив вимагати створення з українців окремих запасних полків і поступової українізації деяких фронтових частин. Обраний на з'їзді Український генеральний військовий комітет (УГВК) порушив перед військовою владою клопотання про початок українізації фронтових частин. УГВК домагався укомплектування українцями кількох корпусів ПЗФ.

У вересні 1917 р. у тиллових гарнізонах України було українізовано майже 130 полків, що налічували до 120 тис. солдатів та офіцерів.

Українізація військових частин російської армії стала провісником відродження українського війська новітньої доби. Укра-

їнізовані корпуси й дивізії не можна вважати національними військовими формуваннями, бо організаційно вони залишалися невід'ємною частиною російської армії. Певним винятком був лише 34-й армійський корпус, українізований у повнішому обсязі. В усіх інших випадках українізація обмежувалася виключно рядовим особовим складом.

Список основних джерел та літератури:

1. Вісник Генерального секретарства військових справ УНР. – 1917. – № 22-23.
2. Вісти з Української Центральної Ради. – 1917. – № 7.
3. Гаркавенко Д. А. Социальный состав матросов русского флота в эпоху империализма / Д. А. Гаркавенко // История СССР. – 1968. – № 5.
4. Голубко В. Армія Української Народної Республіки 1917–1918. Утворення та боротьба за державу / В. Голубко. – Львів : Кальварія, 1997.
5. Голубко В.Є. Симон Петлюра і формування української військової доктрини / В.Є. Голубко // Вісник Державного університету «Львівська політехніка». Держава та армія. – 1998. – № 344.
6. Деникин А. И. Очерки русской смуты. Крушение власти и армии. Февраль-сентябрь 1917 / А.И. Деникин. – М., АН СССР, 1991. – Репринт. Воспроизведение.
7. Ковальчук М. Українізація на Південно-Західному фронті російської армії (травень-листопад 1917 р.) / М. Ковальчук // Військово-історичний альманах – 1998. – № 2.
8. Кривизюк Л. П. Збройні сили країни 1917–1920 рр.: вишкіл і виховання: Монографія / Л. П. Кривизюк. – Львів : ВІ НУ «ЛП», 2006.
9. Мірчук П. Микола Міхновський – апостол української державності / П. Мірчук. – Філядельфія, 1960.
10. Френкин М. Захват власти большевиками в России и роль тыловых гарнизонов армии. Подготовка и проведение октябрьского мятежа 1917–1918 гг. / М. Френкин. – Иерусалим, 1982.